

Нагальні проблеми та структурно-функціональна модель організації рекреаційної діяльності населення України за місцем проживання

Заклад вищої освіти "Ужгородський національний університет", м. Ужгород

У статті представлено результати дослідження, проведеного з метою окреслити нагальні проблеми рекреаційної діяльності населення України за місцем проживання і представити її сучасну взірцеву структурно-функціональну модель. Об'єктом дослідження є рекреаційна діяльність населення як напрям його активного дозвілля, фізичного виховання та оздоровлення. У ході дослідження використані такі методи: аналіз літератури, спостереження за роботою закладів рекреаційної галузі, метод педагогічного моделювання. Основні результати дослідження полягають у тому, що нами озвучені нагальні проблеми рекреаційної роботи за місцем проживання, окреслені шляхи їх розв'язання, обґрунтовані сучасні підходи до організації рекреаційної діяльності різних категорій населення, розроблено сучасну взірцеву структурно-функціональну модель такої організації. Зроблено висновок, згідно з яким організація рекреаційної роботи в Україні потребує оновлення і подальшого розвитку інфраструктури галузі, підвищення рівня доступності та якості рекреаційних послуг. Пропонується реалізація представленої моделі, в якій відображені різні рівні структурної та функціональної побудови рекреаційної роботи на території місцевої громади.

Ключові слова: рекреація, рекреаційна діяльність, населення, дозвілля, оздоровлення.

Дослідження виконується відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Ужгородського національного університету з теми «Теоретичні і методичні основи адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності» (державний реєстраційний номер 0115U004635).

Вступ

Стан здоров'я широких верств населення є важливим показником культури та соціально-економічної зрілості суспільства, благополуччя держави. Через низку причин в Україні сьогодні цей стан є незадовільним, що, зокрема, пов'язано з існуванням багатьох нагальних проблем рекреаційної сфери, відсутністю належної організації масового дозвілля. Розв'язання цих проблем ми розглядаємо як вірний шлях спрямувати зусилля пересічної людини на відновлення втрачених резервів здоров'я, що безумовно важливо і в контексті загальної суспільної гармонізації. Ситуація вимагає застосування кардинально нових, сучасних підходів до організації рекреаційної діяльності населення України.

Серед останніх досліджень поставлених у статті проблем слід відзначити розробку теорії і практики організації рекреаційної діяльності Г. Аванесової [1], статтю А. Гакмана, де зроблено спробу характеристики основних напрямів і проблем розвитку української рекреаційної сфери в сучасних умовах [2], колективне дослідження історії цього розвитку [3], статті Н. Москаленко на тему тенденцій і закономірностей діяльності рекреаційної сфери [4], О. Андрєєвої, в якій узагальнено питання теоретичних та організаційних основ рекреації, розроблено концептуальні підходи до розробки теоретико-методологічних засад рекреаційної діяльності різних груп населення [5], Л. Ляховець і Н. Степчук – про роль фізичного виховання в рекреації [6], А. Мандюка – про деякі особливості фізичної рекреації школярів [7].

Мета дослідження – окреслити нагальні проблеми рекреаційної діяльності населення України за місцем проживання і представити її сучасну структурно-функціональну модель.

Об'єкт дослідження: рекреаційна діяльність населення як напрям його активного дозвілля, фізичного виховання та оздоровлення.

Методи дослідження: 1) аналіз літератури; 2) спостереження за роботою закладів рекреаційної галузі; 3) метод педагогічного моделювання.

Результати дослідження

Однією з основних проблем діяльності рекреаційної галузі в Україні є те, що її інфраструктура, особливо на територіях сільських і селищних громад, не відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення дозвілля та оздоровлення, доступного для різних груп населення. Матеріально-технічна база більшості державних і громадських закладів та організацій, майданчиків, рекреаційних зон не відповідає сучасним стандартам. Іншою важливою проблемою є часткова невідповідність змісту і якості рекреаційних послуг, що надаються за місцем проживання, запитам та очікуванням

більшості мешканців відповідних територій. Це стосується як режиму роботи рекреаційних закладів, так і доступності послуг, відповідності їхньої вартості реальним можливостям людей.

Запропонована нами структурно-функціональна модель організації рекреаційної діяльності включає декілька структурних і функціональних рівнів. Перший структурний рівень відображає структуру управління рекреаційною діяльністю на рівні місцевої влади. Основною ланкою моделі на цьому рівні є виконкоми місцевих рад у містах, селищах, селах та їхні структурні підрозділи – управління освіти, охорони здоров'я та фізичної культури і спорту. Вони, відповідно, формують центри оздоровчо-рекреаційної роботи з населенням за місцем проживання та організують їх діяльність. Потенційно в цій роботі можуть брати участь і інші підрозділи виконкомів місцевих рад – управління житлово-комунального господарства, культури, інформаційного забезпечення, сім'ї, дітей та молоді. Нові суб'єкти – центри оздоровчо-рекреаційної роботи за місцем проживання – утворюються на територіях місцевих громад або при міських мікрорайонах і виконують основну функцію забезпечення рекреаційними послугами якомога більшої кількості місцевих мешканців.

Другий структурний рівень відображає структуру діяльності основних суб'єктів надання рекреаційних послуг за місцем проживання й на територіях місцевих громад. Основною ланкою моделі на цьому рівні є потенційні центри оздоровчо-рекреаційної роботи за місцем проживання, які тісно співпрацюють із навчальними закладами, різними установами та організаціями. Безпосередньо рекреаційні послуги надають фізкультурно-спортивні організації різного типу і спрямування (спортивні клуби, фізкультурно-оздоровчі комплекси, фітнес-центри, тренажерні зали, центри здоров'я, туристські, водні, лижні та інші подібні клуби), оздоровчо-рекреаційні табори і бази (будинки відпочинку, пансіонати, оздоровчо-спортивні бази і табори, туристичні бази й т. п.), постійно діючі фізкультурно-оздоровчі групи (у мікрорайонах, зонах відпочинку або за місцем роботи). Роботу фізкультурно-спортивних організацій, оздоровчо-рекреаційних таборів і баз, фізкультурно-оздоровчих груп коригують місцеві центри оздоровчо-рекреаційної роботи.

Третій структурний рівень відображає суб'єкти територіальної організації рекреаційної діяльності за місцем проживання. Основною ланкою моделі на цьому рівні є суб'єкти територіальної організації рекреаційної діяльності – з одного боку, споруди спортивного та оздоровчо-рекреаційного призначення (стадіони, спортивні майданчики, спортивні зали, плавальні басейни, велотреки тощо), з іншого – місця масового відпочинку населення (парки та лісопарки, відкриті спортивні комплекси, пляжі й зони відпочинку на воді). У парках або відкритих спортивних комплексах працюють теренкури, доріжки здоров'я, дитячі майданчики, пункти прокату спортивного інвентарю й т. д., які також є складовими моделі.

Перший функціональний рівень моделі організації рекреаційної діяльності відображає загальні функції управлінн фізичної культури і спорту та інших зацікавлених підрозділів виконкомів місцевих органів самоврядування, а також центрів оздоровчо-рекреаційної роботи з населенням за місцем проживання щодо планування, організації, регулювання діяльності у сфері масової рекреації в міських мікрорайонах і на територіях місцевих громад. Основними функціями зазначених центрів є функції планування, організації, регулювання рекреаційної діяльності, а також контролю за наданням рекреаційних послуг. На управління місцевих рад покладаються формування нормативної бази рекреаційної діяльності, налагодження на її різних рівнях соціальної взаємодії, догляд за матеріально-технічною базою фізкультурно-спортивних організацій і спортивних споруд, підготовка і перепідготовка професійних кадрів у рекреаційній галузі. Потенційні центри оздоровчо-рекреаційної роботи з населенням за місцем проживання, зі свого боку, крім іншого, вирішують завдання вивчення рекреаційних потреб населення даної території чи мікрорайону, здійснення науково-методичного супроводу рекреаційної діяльності, інформування населення про рекреаційні послуги, що надаються на даній території чи в мікрорайоні, розробки новітніх методик і технологій, а також адресних програм надання таких послуг. Сучасні підходи до організації рекреаційної діяльності вимагають особливої уваги до таких напрямів роботи як налагодження соціальної взаємодії, пропаганда здорового способу життя, реконструкція матеріально-технічної бази відповідних організацій і споруд у мікрорайонах і на територіях місцевих громад.

Другий функціональний рівень відображає різні види й форми проведення рекреаційних занять і заходів у рамках масової рекреаційної діяльності. Це можуть бути розвиваючі, профілактичні чи відновлювальні рекреаційні заняття, заняття оздоровчого та гігієнічного спрямування, заняття групові та індивідуальні, організовані та самостійні, епізодичні та систематичні, в різних видах фізичної культури і спорту. На цьому рівні слід відзначити також масові рекреаційні заходи (масові змагання, конкурси, розваги, туристські походи й т. п.). Всі ці заняття й заходи розрізняються за поставленими перед ними завданнями, спрямованістю, формами керівництва та організації, регулярністю проведення, чисельним складом учасників тощо.

Третій функціональний рівень моделі відображає критерії ефективності рекреаційної діяльності населення та роботи вказаних вище суб'єктів організації масової рекреації. Основними такими критеріями є рівень участі мешканів території чи мікрорайону в рекреаційній діяльності й відповідних заходах, якість рекреаційних послуг, раціональність та ефективність використання наявних ресурсів.

Звичайно, ми не повинні розглядати таку модель як застиглу схему, вона може доповнюватися й іншими складовими. Це можуть бути, наприклад, заходи з контролю функціонального стану представників різних категорій населення, особливо осіб зрілого віку, групової та індивідуальної оцінки біологічно доцільних доз рухової активності, оцінки ефективності проведення активного дозвілля, соціально-економічні чинники конкретної території чи

мікрорайону, що впливають на активність рекреаційної діяльності, програми відпочинку та оздоровлення для різних контингентів населення.

У представленій моделі звертаємо особливу увагу на пропозицію щодо організації на територіях місцевих громад роботи спеціальних центрів оздоровчо-рекреаційної роботи з населенням за місцем проживання. Основне призначення таких закладів повинно полягати в загальній координації всієї оздоровчо-рекреаційної діяльності території, організації масових фізкультурних та оздоровчо-рекреаційних заходів. За такими центрами можуть бути закріплені певні організації, об'єкти, споруди, зокрема майданчики загальноосвітніх навчальних закладів та дворові майданчики житлового сектору.

Висновки

Організація рекреаційної роботи за місцем проживання потребує оновлення і подальшого розвитку інфраструктури рекреаційної галузі, підвищення рівня доступності та якості рекреаційних послуг, планування рекреаційної діяльності на основі аналізу потреб та інтересів представників різних категорій населення. Ефективність рекреаційної роботи повинна визначатися на основі питомої ваги населення мікрорайону чи території місцевої громади, яке бере участь у регулярних заняттях фізичною культурою, веде здоровий спосіб життя. Для підвищення цієї ефективності необхідно реалізувати представлену модель рекреаційної діяльності, в якій чітко відображені різні рівні взірцевої структурної та функціональної побудови рекреаційної роботи в міському мікрорайоні, використання в цій роботі різних органів і структур, організацій і закладів, форм оздоровчо-рекреаційних занять і масових заходів, місць їх проведення тощо.

Перспективи подальших досліджень

Далі планується проведення експериментальних досліджень рекреаційної діяльності у фізкультурно-спортивних організаціях, розташованих на певних територіях, та її впливу на функціональний стан представників різних категорій населення.

Література

1. *Аванесова Г. А.* Культурно-досуговая деятельность: Теория и практика организации. Москва: Аспект Пресс, 2006. 236 с.
2. *Гакман А. В.* Характеристика розвитку рекреації в Україні. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць. Харків: Харківська держ. академія дизайну і мистецтв, 2009. № 8. С. 34-37.
3. *Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є., Пангелов С. Б.* Історія розвитку фізичної рекреації. Київ: Академвидав, 2013. 160 с.
4. *Москаленко Н.* Тенденції та закономірності становлення фізичної рекреації на різних історичних етапах. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. 2013. Вип. 11. С. 7-11.
5. *Андрєєва О. В.* Історичні, теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015. № 2 (46). С. 19-23.
6. *Ляховець Л., Степчук Н.* Організація активного дозвілля за місцем проживання в системі фізичного виховання дорослого населення. Історичні, теоретико-методичні, медико-біологічні аспекти фізичної культури і спорту: матеріали наук.-практ. конф. (Чернівці, 6-7 квітня 2016 р.). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. С. 47-55.
7. *Мандюк А. Б.* Особливості використання спортивних майданчиків школярами для здійснення рухової активності під час дозвілля. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2017. № 27-28. С. 182-188.

References

1. *Avanesova G. A.* Kul'turno-dosugovaya deyatel'nost': Teoriya i praktika organizacii. [Cultural and leisure activities: Theory and practice of organization]. Moscow, 2006, 236 p. (Rus.).
2. *Hakman A. V.* Kharakterystyka rozvytku rekreatsii v Ukrainy. [Description of the development of recreation in Ukraine]. Pedagogika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: Zb. nauk. prats. Kharkiv, 2009, vol. 8, p. 34-37. (Ukr.).
3. *Krutsevych T. Yu., Panhelova N. Ye., Panhelov S. B.* Istoriia rozvytku fizychnoi rekreatsii. [The history of the development of physical recreation]. Kyiv, 2013, 160 p. (Ukr.).
4. *Moskalenko N.* Tendentsii ta zakonomirnosti stanovlennia fizychnoi rekreatsii na riznykh istorychnykh etapakh. [Trends and patterns of physical recreation at different historical stages]. Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Fizychno vykhovannia i sport. 2013. vol. 11, p. 7-11. (Ukr.).

5. Andrieieva O. V. Istorychni, teoretyko-metodolohichni zasady rekreatsiinoi diialnosti riznykh hrup naselennia. [Historical, theoretical and methodological principles of recreational activity of different population groups]. Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk. 2015. vol. 2 (46), p. 19-23. (Ukr.).
6. Liakhovets L., Stepchuk N. Orhanizatsiia aktyvnoho dozvillia za mistsem prozhyvannia v systemi fizychnoho vykhovannia dorosloho naselennia. [Organization of active leisure at the place of residence in the system of physical education of the adult population]. Istorychni, teoretyko-metodychni, medyko-biologichni aspekty fizychnoi kultury i sportu: materialy nauk.-prakt. konferentsii. Chernivtsi, 2016, p. 47-55. (Ukr.).
7. Mandiuk A. B. Osoblyvosti vykorystannia sportyvnykh maidanchykyv shkoliaramy dlia zdiisnennia rukhovoi aktyvnosti pid chas dozvillia. [Features of the use of sports grounds by schoolchildren for exercise during leisure]. Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura. 2017, vol. 27-28, p. 182-188. (Ukr.).

Дата надходження рукопису до редакції: 27.08.2019 р.

Насущные проблемы и структурно-функциональная модель организации рекреационной деятельности населения Украины по месту проживания

Н.Я. Бондарчук, В.Д. Чернов, М.Ю. Щерба
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

В статье представлены результаты исследования, проведенного с целью очертить насущные проблемы рекреационной деятельности населения Украины по месту проживания и представить ее современную образцовую структурно-функциональную модель. Объектом исследования является рекреационная деятельность населения как направление его активного досуга, физического воспитания и оздоровления. В ходе исследования использованы такие методы: анализ литературы, наблюдение за работой заведений рекреационной отрасли, метод педагогического моделирования. Основные результаты исследования заключаются в том, что нами озвучены насущные проблемы рекреационной работы по месту проживания, очерчены пути их решения, обоснованы современные подходы к организации рекреационной деятельности различных категорий населения, разработана современная образцовая модель такой организации. Сделан вывод, в соответствии с которым организация рекреационной работы в Украине требует обновления и дальнейшего развития инфраструктурной отрасли, повышения уровня доступности и качества рекреационных услуг. Предлагается реализация представленной модели, в которой отображены разные уровни структурного и функционального построения рекреационной работы на территории местной общины.

Ключевые слова: рекреация, рекреационная деятельность, население, досуг, оздоровление.

Actual problems and structural and functional model of the organization of recreational activities of the Ukraine population in places of residence

N. Bondarchuk, V. Chernov, M. Shcherba
Higher educational establishment "Uzhhorod National University"

The article presents the results of a study conducted to outline the actual problems of recreational activities of the Ukraine population in places of residence and to present its modern exemplary structural and functional model. The object of the study is the recreational activities of the population as a direction of their active leisure, physical education and recovery. In the course of the study, the following methods were using: literature analysis, monitoring the work of establishments of the recreational industry, and the method of pedagogical modeling.

The main problems of the recreational industry in Ukraine are: poor infrastructure development, especially in rural areas, outdated material base of most state and public institutions and organizations, inconsistency of the content and quality of recreational services of interest and people's expectations. In order to solve these problems, it is necessary to implement a new structural and functional model of recreational activity organization. Such a model includes several structural and functional levels. The first structural level reflects the structure of recreational activity management at the local government level. The main subjects of the model at this level is the executive committees of local councils in cities, towns, villages and their subdivisions. They form fundamentally new structures – centers of wellness and recreational work with the population in places of residence. These centers will serve the primary function of providing as many local residents with recreational services as possible. The second structural level reflects the structure of activity of the main subjects of provision of recreational services in places of residence and in the territories of local communities. Directly recreational services are provided by health and sports organizations of various types and orientations (sports clubs, fitness centers, gyms, tourist, water, ski and other similar clubs), health and recreational camps and bases (boarding houses, health and sports facilities and camps, tourist bases, etc.), permanent

health and fitness groups. The third structural level reflects the subjects of the territorial organization of recreational activities in places of residence. These are mainly sports facilities and places of mass leisure.

The first functional level of the model reflects the general functions of the subdivisions of the executive committees of local self-government bodies, as well as the centers of wellness and recreational work with the population. These are the formation of the regulatory framework, the establishment of social interaction, the care of the material base of sports facilities, the training of specialists, as well as the functions of planning, organizing, regulating recreational activities. The second functional level reflects the different types and forms of recreational activities. The third functional level of the model reflects the criteria for the efficiency of recreational activity of the population and work of subjects of the organization of mass recreation (the involvement of large numbers of people, the quality of recreational services, the rationality and efficiency of using available resources).

According to our findings, the organization of recreational work in places of residence requires updating and further development of the infrastructure of recreational industry, improving the level of accessibility and quality of recreational services, planning recreational activities based on the analysis of needs and interests of representatives of different categories of population. For this purpose it is necessary to implement a model of recreational activities, which clearly reflects the different levels of model structural and functional construction of recreational work in an urban neighborhood, using in this work of various bodies and structures, organizations and institutions, forms of recreational activities and mass events, places of their conduct. etc.

Key words: recreation, recreational activities, population, leisure, recovery.

Відомості про авторів

Бондарчук Наталія Яківна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Ужгородського національного університету, 88001, м. Ужгород, пл. Народна, 3.

Чернов Віктор Дмитрович – кандидат біологічних наук, доцент Ужгородського національного університету, 88001, м. Ужгород, пл. Народна, 3.

Щерба Марія Юріївна – старший викладач кафедри фізичного виховання Ужгородського національного університету, 88001, м. Ужгород, пл. Народна, 3.